

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาไม่ได้กำเนิดขึ้นเพื่อการนำเสนอแนวคิดปรัชญาสังคมและการเมือง แต่สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสอนที่เรียกว่า “พระธรรม” และรูปแบบสังคมสงฆ์ที่ทรงออกแบบให้มีลักษณะบางอย่าง โดยมี “พระวินัย” เป็นเสมือนกฎหมายกำกับนั้นได้สะท้อนว่าทรงมีความคิดเห็นในทางปรัชญาสังคมและการเมืองบางแบบ มีคำถามยาวนานว่า ปรัชญาสังคมการเมืองแบบพุทธเป็นอย่างไร ผู้วิจัยมีสมมติฐานเบื้องต้นว่า พุทธปรัชญาเถรวาทมีทัศนะทางการเมืองและสังคมเป็นแบบสังคมนิยม ส่วนรายละเอียดสังคมนิยมแบบพุทธจะเป็นอย่างไรจะปรากฏเมื่อมีการศึกษาแล้ว

ในโลกของความเป็นจริงตามธรรมชาติ สรรพสิ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แม้ว่าเราจะไม่สามารถสังเกตเห็นก็ตาม เพราะการเปลี่ยนแปลงอาจปรากฏช้าหรือเร็วมากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพของสิ่งนั้น ๆ บางครั้งอาจจะเปลี่ยนแปลงไปในทางลบหรือทางบวกที่อาจจะดีขึ้นกว่าเดิมไปเรื่อย ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เราจะคุ้นเคยกับการเปลี่ยนแปลงในทางกายภาพหรือวัตถุเสียมากกว่า ถ้าเราจะบอกว่าสังคมก็มีความไม่เที่ยงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอก็อาจจะฟังดูเข้าใจยากอยู่บ้าง เพราะสังคมเป็นนามธรรม แต่ถ้าใครครวญโดยละเอียดก็จะพบว่า สังคมมนุษย์ก็ตกอยู่ในกฎของการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน สังคมไม่อาจหยุดนิ่งแช่แข็งถาวรในลักษณะหรือระบบอย่างใดอย่างหนึ่งได้ สังคมจำเป็นต้องวิวัฒนาการเปลี่ยนรูปลักษณะผ่านกาลเวลาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาที่น่าสนใจจึงอยู่ที่ว่าเมื่อนุษย์รู้จักและรู้ว่าตนมีความสามารถที่จะกำหนดและควบคุมทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ ก็ไม่ควรที่จะปล่อยให้สภาพสังคมเป็นไปตามยถากรรมหรือตามอำเภอใจของใครคนหนึ่ง นั่นจึงจำเป็นที่จะต้องช่วยกันคิดหรือหาทางออกว่าระบบรูปแบบการปกครองใดจึงจะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและเหมาะสมหรือสอดคล้องกับยุคสมัย

ในอดีตที่ผ่านมาเราต่างก็เชื่อกันว่าระบบสังคมที่เป็นอยู่เป็นไปโดยบังเอิญ เป็นระบบที่ถูกสร้างหรือกำหนดมาจากอำนาจเบื้องบน หรือไม่ก็ถูกควบคุมหรือประทานมาจาก

อำนาจพระเจ้า มนุษย์ไม่มีสิทธิ์หรือความสามารถอำนาจใดที่จะไปเปลี่ยนแปลงได้ ทำให้สังคมมนุษย์ละทิ้งสติปัญญาของตน ไม่สนใจ ไม่ตั้งคำถาม ไม่หาตอบหรือไม่หาทางแก้ไข เพื่อออกจากความทุกข์ยากหรือความอยุติธรรมที่ตนได้รับจากสังคม จึงเป็นช่องว่างทำให้กลุ่มคนที่มีอำนาจหรือชนชั้นที่เหนือกว่าเข้ามาแอบอ้างและฉกฉวยเอาผลประโยชน์ ด้วยการออกแบบระบบโครงสร้างหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมที่เอื้ออำนาจ ผลประโยชน์และสิทธิในการเอารัดเอาเปรียบ สังคมแรกเริ่มนั้นดำรงอยู่ได้โดยอาศัยความสัมพันธ์แบบระบบครอบครัว ไม่มีใครเป็นเจ้าของหรือครอบครองปัจจัยการผลิต เพราะผลผลิตจากธรรมชาติมีเหลือเฟือมากมาย ทุกคนในชุมชนจึงเป็นเจ้าของ มีสิทธิ์ในการใช้สอยร่วมกันและช่วยเหลือร่วมมือกันในการผลิต ไม่มีการแย่งชิงหรือการอ้างกรรมสิทธิ์กีดกันบุคคลอื่น ไม่มีการแบ่งชนชั้น และไม่มีการบังคับขู่ครีตที่เป็นการแสดงถึงอำนาจสถานะของรัฐ สังคมดังกล่าวมักสังคมนิยม เช่น คาร์ล มาร์กซ์ เรียกลักษณะสังคมเช่นนั้นว่าเป็นสังคมดั้งเดิม (Primitive Society)^๑ จากความไม่รู้กฎทฤษฎีพัฒนาการทางสังคม มนุษย์จึงปล่อยระบบสังคมให้เป็นไปอย่างไรทิศทาง ทั้งยังไม่รู้ว่าตนก็มีความสามารถที่จะกำหนดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ ทำให้สังคมมนุษย์ขาดการระวังหรือเตรียมตัวที่จะเรียนรู้และใส่ใจต่อการปรับปรุงแก้ไขระบบสังคม จึงทำให้มนุษย์ตกเป็นเหยื่อของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง

ระบบสังคมดั้งเดิมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มิใช่เพราะความจำเป็นหรือความบังเอิญแต่อย่างใด หรือจะมีพระพรหมลิขิตหรือสวรรค์สถาปนาให้เป็นไปก็หาไม่ การที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่การกดขี่ขูดรีดเอารัดเอาเปรียบไว้ความยุติธรรมนั้น ทั้งหมดมันถูกสร้างขึ้นมาจากน้ำมือของมนุษย์^๒ มนุษย์เป็นผู้กระทำขึ้นเพราะความเห็นแก่ตัว เพราะความโลภที่ต้องการวัตถุหรือเศรษฐกิจเป็นแรงผลักดันขับเคลื่อนภายใน ก่อให้เกิดการเก็บสะสมรวบรวมและอ้างกรรมสิทธิ์ครอบครอง เมื่อมนุษย์สร้างกฎระบบระเบียบกีดกันขูดรีดและก่อกำจัดฝ่ายตรงข้าม กฎระบบระเบียบหรือรูปแบบของสังคมได้กลายมาเป็นเครื่องมือทางชนชั้น เช่น มีรัฐคอยดูแลปกป้องคุ้มครองหรือคอยแก้ไขปัญหาก็ ออกกฎหมายยกเว้นภาษี

^๑ Karl Marx and Frederick Engels, *The German Ideology*, ed. with intr. by R. Pascal (New York: International Publishers, 1969), pp. 7-9.

^๒ ชาญ กรัสนัยบุระ, *ประวัติศาสตร์การพัฒนาความคิดสังคมนิยม*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๘-๕๐.

กีดกันห้ามหรือปกป้องลิขสิทธิ์ของธุรกิจชนชั้นนายทุน” เป็นต้น ซึ่งเป็นข้ออ้างอันแยบยลที่มีกฎหมายยืนยันความถูกต้อง ดังนั้น การครอบงำหรือการคุกคามความคิดของเพื่อนมนุษย์ในสังคมจึงดำเนินไปภายใต้อิทธิพลที่มีหลายรูปแบบ กล่าวคือ กฎหมาย ระบบศาล ทหาร ตำรวจ ไปจนถึงค่านิยมความเชื่อในระบบการศึกษา ศาสนา ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม คนตรี เป็นต้น ดังมีตัวอย่างยุคหนึ่งที่คนอิสานมีค่านิยมที่ไม่กล้าบอกว่าตนเป็นคนอิสาน ทำให้ภาษา อักษร คนตรี วัฒนธรรมของคนอิสานไม่ได้รับการสืบทอดจากลูกหลาน ถูกทำให้ไร้ค่า ถูกกลืนหายและขัดเยียดแทนที่โดยระบบข้อมูลการศึกษาและการโฆษณาชวนเชื่อจากผู้ปกครองรัฐ

คาร์ล มาร์กซ์เป็นนักสังคมนิยมคนหนึ่งที่ได้ค้นพบกฎทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงและการเอารัดเอาเปรียบในเชิงโครงสร้างทางสังคมว่า ระบบสังคมมีทิศทางหรือลำดับการเปลี่ยนแปลงที่แน่นอน โดยเขาได้ยืนยันว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับพัฒนาการ ๕ ขั้นตอน คือ สังคมดั้งเดิม (Primitive Society) สังคมทาส (Slavery) สังคมศักดินา (Feudalism) สังคมนายทุน (Capitalism) และสังคมนิยม (Socialism)^๔ เขามองว่าสังคมเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่ไปเรื่อย ๆ ของพลังที่ต่อต้านขัดแย้งกัน (Antithetical Forces)^๕ กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงสังคมเกิดจากความขัดแย้งทางชนชั้น (Class Struggle)^๖ ด้วยจุดประสงค์เพื่อการครอบครองวัตถุผลผลิต เมื่อผลผลิตหรือกำไรมีคุณค่าสำคัญมากกว่าความเป็นมนุษย์ จึงเกิดกฎระเบียบหรือระบบของการขูดรีดเพื่อเอามูลค่าส่วนเกิน (Surplus Value)^๗

จากสภาพของสังคมที่มีการกดขี่ขูดรีดเอารัดเอาเปรียบ อันเกิดจากเพื่อนมนุษย์กระทำต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ทำให้นักสังคมนิยมทั้งหลายมีคาร์ล มาร์กซ์ เป็นต้น ไม่สามารถทนดูต่อสภาพสังคมแห่งการกดขี่เอารัดเอาเปรียบนี้ได้ จึงพยายามรื้อระบบสร้าง

^๓ ใจ อึ๊งภากรณ์ และคณะ, การเมืองไทยในทัศนะลัทธิมาร์กซ์, (กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสือประชาธิปไตยแรงงาน, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓.

^๔ ชาญ กรัสนัยบุระ, วัฒนธรรมความคิดสังคมนิยม, (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์, ๒๕๑๓), หน้า ๒๔, และสุภา ศิริมานนท์, แคลิเพดิสต์, (พระนคร: สำนักพิมพ์เกสส์ไทย, ๒๕๑๓), หน้า ๒๓.

^๕ จามรี พัทธกัญจน์, แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๒.

^๖ Karl Marx and Frederick Engels, *Selected Works*, Vol.1, (Moscow, 1969), pp. 108-109.

^๗ คาร์ล มาร์กซ์, *Das Kapital* ว่าด้วยทุนเศรษฐศาสตร์การเมืองวิพากษ์ เล่ม ๑, เมธี เอี่ยมวราร (แปล), (กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓๑-๒๓๒.

สังคมการเมืองการปกครองขึ้นมาใหม่ พยายามเสนอทางออกทางเลือกหรือหาวิธีดำเนินการต่าง ๆ เพื่อปลดปล่อยเพื่อนมนุษย์ออกจากความอยุติธรรมและเป็นทางออกไปสู่สังคมใหม่ที่ศรีวิไลย์กว่า สังคมอุดมคติในทัศนะของเหล่านักสังคมนิยมเริ่มต้นที่การยกเลิกกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินทั้งหมดและจัดสรรใหม่ให้เป็นของส่วนรวม เก็บภาษีรายได้สูงเข้ารัฐ ยกเลิกการรับมรดก แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบไปสู่กรรมกรอย่างเท่าเทียมกัน^๘ ให้คนทุกคนรู้หน้าที่เป้าหมายของตนและทำงานอย่างไม่ติดขัด เป็นสังคมที่บุคคลต่อสู้กับการงานเพื่อส่วนรวมแต่ละคนทำงานเพื่อทุก ๆ คน และทุก ๆ คนทำงานเพื่อแต่ละคน^๙ ต่างก็พึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกัน มีส่วนร่วมในกิจการของชุมชน ช่วยกันผลิตสินค้าเครื่องใช้อุปโภคบริโภคให้อุดมสมบูรณ์มากพอ เพื่อที่จะให้ทุกคนได้ใช้อย่างพอเพียงทั่วถึงและเท่าเทียมกันหมดเมื่อกำลังผลิตได้ผลดีเต็มที่ มีสินค้าอุปโภคบริโภคพร้อมเหลือเฟือ ก็จะสามารถจัดสรรแบ่งปันแจกจ่ายหรือขายในราคาเกือบจะให้เปล่า ซึ่งก็จะสะท้อนถึงลักษณะสังคมสวัสดิการตามแนวคิดแบบสังคมนิยมที่ว่า คนแต่ละคนได้ทำงานเต็มตามความสามารถ แล้วได้รับผลตอบแทนตามความจำเป็น^{๑๐} เมื่อมนุษย์มีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจก็就会有การลดชั่วโมงทำงานลง มีเวลาว่างพักผ่อนมากขึ้น มีเวลาได้พัฒนาตนเองหรือปลีกเวลาไปทำงานที่ตนเองชื่นชอบได้ ก็จะก้าวสู่สังคมที่ไม่มีรัฐชนชั้นปกครอง เป็นสังคมที่มีแต่การบริหารอำนวยการเท่านั้น

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นในท่ามกลางศาสนาและเจ้าลัทธิต่าง ๆ และยังคงอยู่ภายใต้หรือพบเห็นการปกครองจากผู้นำรัฐที่หลากหลายลักษณะ ทำให้เกิดชุดคำสอนทั้งในเชิงปฏิรูปและปฏิบัติที่แตกต่างไปจากแนวคิดของสังคมและการเมืองแบบเก่า สภาพปัญหาสังคมได้นำพาให้พระพุทธเจ้าทรงออกแบบปฏิรูปสังคมหรือสร้างระบบสังคมใหม่ที่เรียกว่า สังคมพุทธบริษัท ๔ ซึ่งเป็นสังคมอุดมคติในแบบฉบับของพระพุทธเจ้า เพราะทรงออกแบบวางระบบสังคมและการเมืองด้วยพระองค์เอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

^๘ Karl Marx and Frederick Engels, **Selected Works, Vol.1**, pp. 126-127.

^๙ สุพจน์ ค้านตระกูล, **พุทธศาสนากับคอมมิวนิสต์**, (กรุงเทพฯ: สุภาพใจ, ๒๕๔๓), หน้า ๔๒.

^{๑๐} สมภาร พรหมทา, **ปรัชญาสังคมและการเมือง**, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๑๐-๑๑๓, และเดชา รัตตโยธิน, **วิวัฒนาการของสังคม วัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์**, (กรุงเทพฯ: พันธกิจ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๕.

แก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคม^{๑๑} สังคมพุทธบริษัทเป็นสังคมที่เกิดจากการปฏิรูปเพื่อหลีกเลี่ยงจากวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อเก่า ๆ ที่เกิดจากอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ เช่น ความเชื่อวาทะกัณฐิ์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร จัดเป็นวรรณะที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เป็นความศักดิ์สิทธิ์ที่จะเปลี่ยนแปลงมิได้^{๑๒} ซึ่งแต่ละคนต้องปฏิบัติหน้าที่ตามวรรณะของตนอย่างเคร่งครัด^{๑๓} เป็นต้น ความเชื่อในระบบวรรณะทำให้เกิดโครงสร้างทางสังคมที่มีการกดขี่เอารัดเอาเปรียบหรือการแบ่งแยกเกลียดชังกัน พระองค์ได้ตรัสแย้งคัดค้านระบบวรรณะด้วยหลักกรรม คือ ปฏิเสธแนวคิดระบบชนชั้นวรรณะและต่อต้านอำนาจลบล้างจากเทพเจ้าทรงเน้นให้เชื่อมั่นในการพึ่งตนเอง เน้นการพัฒนาสติปัญญาความสามารถของมนุษย์ เป็นต้น สังคมพุทธบริษัทจึงเป็นสังคมทางเลือกหรือทางออกด้วยความสมัครใจและสันติวิธีการปฏิวัติสังคมเก่านั้นพระองค์ไม่ได้ไปทำลายหรือเข้าไปบังคับต่อต้านเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบของสังคมเก่าที่มีอยู่ แต่เป็นการถอนตัวหรือแยกตัวออกมาเพื่อการจัดตั้งโครงสร้างระบบสังคมขึ้นมาใหม่ สังคมที่จัดตั้งขึ้นไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการแข่งขันหรือแข่งขันกับอำนาจการปกครองของรัฐในระบบสังคมเก่าแต่อย่างใด ไม่ทรงเข้าไปก้าวท้าวหรือท้าทายอำนาจเก่า เป็นแต่เพียงทรงเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์และจุดมุ่งหมายของมนุษย์เสียใหม่ จึงไม่ปรากฏภาวะความขัดแย้งหรือการทำลายสังคมเก่าในเชิงกายภาพ

ระบบโครงสร้างทางสังคมและการเมืองในพุทธบริษัท ๔ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัด คือ ระบบสังคมสงฆ์ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นสังคมที่ก้าวหน้า มีอิสรภาพและความเสมอภาคมากที่สุดเมื่อเทียบกับสังคมเก่า เป็นระบบที่พระพุทธเจ้าทรงก่อตั้งและทรงเป็นประมุขสงฆ์ในระยะเริ่มต้น แต่ในที่สุดเมื่อพระธรรมและพระวินัยลงตัวแล้ว พระองค์ก็ทรงมอบพระธรรมวินัยให้เป็นศาสดาแทนพระองค์ เป็นการสลายอำนาจและภาพลักษณ์ของผู้ปกครองซึ่งก็สอดคล้องหรือใกล้เคียงกับลักษณะของสังคมคอมมิวนิสต์ที่สังคมสมบูรณ์

^{๑๑} โสภณ ศรีกฤษดาพร, ความคิดเรื่องมนุษย์ในพุทธปรัชญา, (กรุงเทพฯ: รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๓๑), หน้า ๑๘๖.

^{๑๒} พระเจ้าทรงสร้างพราหมณ์ กษัตริย์ ไวษยะและศูทร จากพระโอรส พระพาหา พระเพล และพระบาทตามลำดับ ดูเพิ่มเติมใน ปรีชา ช้างขวัญยืน, ระบบปรัชญาการเมืองในมานวธรรมศาสตร์, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๒๐.

^{๑๓} สมบัติ จันทรวงศ์ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ปรัชญาการเมือง หน่วยที่ ๘-๑๕: ปรัชญาผู้ปกครองในคัมภีร์อรรถศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๔๖), หน้า ๖๒๓.

เต็มที่แล้วจะทำการสลายรัฐหรือไว้รัฐปกครอง คงเหลือแต่การบริหารจัดการเพื่อสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมเท่าเทียม คณะสงฆ์จึงเป็นเพียงผู้เข้ามาบริหารจัดการดูแลโดยอาศัยหลักพระธรรมวินัย^{๙๔} พระธรรมวินัย เช่น ระบบพรหม เป็นข้อบังคับความประพฤติและความเป็นอยู่ร่วมกัน อีกด้านหนึ่งสังคมสงฆ์เป็นสังคมที่ยากจนที่สุด^{๙๕} เพราะทรงไม่ให้สะสมส่วนเกิน ทรงวางระบบสังคมให้ทุกรูปมีสิทธิและการเป็นอยู่ ด้วยการให้ระบบทรัพย์สินของสงฆ์ส่วนรวม เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นใจในกรณีมีหรือไม่มีอย่างเท่าเทียมกัน ทรงให้พระสงฆ์มีทรัพย์สินส่วนตัวเพียงอัฐบริวาร ๘ มีอาหารบิณฑบาต ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคเท่าที่จำเป็น ทรงให้สละทิ้งระบบเครือญาติ ครอบครัววงศ์ตระกูลก่อนการเข้ามาบวชเพื่อสลายระบบชนชั้นวรรณะ แล้วแทนที่ด้วยระบบที่ทุกรูปต่างดูแลรักษาและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ทอดทิ้งกันแม้ยามเจ็บไข้ได้ป่วย อีกทั้งยังเป็นระบบสังคมที่มีเป้าหมายเพื่อการเสียดละความสุขส่วนตนเพื่อความสุขส่วนรวมเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากที่ทรงตรัสส่งพระอรหันต์ ๖๐ รูปไปประกาศศาสนาว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์... สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อยมีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม^{๙๖}

ระบบสังคมพุทธบริษัทที่เกิดขึ้นจากพระธรรมวินัย ได้ปรากฏภาพลักษณ์ของแนวคิดทฤษฎีสังคมนิยมในอีกรูปแบบหนึ่ง แม้ว่าพระองค์จะไม่ได้ประกาศตนหรือตั้งเจตนาที่จะเป็นนักสังคมนิยมก็ตาม ผลลัพธ์ของพระธรรมวินัยหรือรูปแบบสังคมที่ทรงวางเอาไว้มีบางส่วนที่คล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกับลักษณะอุดมการณ์ของแนวคิดสังคมนิยม เพราะแนวคิดสังคมนิยมมีเป้าหมายสุดท้าย คือ การใช้ระบบทรัพย์สินส่วนรวมเพื่อให้สะท้อนย้อนกลับมาเป็นระบบสวัสดิการ เน้นความเสมอภาคและยุติธรรมทุกฝ่าย มุ่งประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มักน้อยสันโดษ ไม่มีชนชั้นวรรณะ ไม่มีระบบรัฐหรือผู้ปกครอง บังคับขู่เข็ญ คือ คงเหลือแต่การบริหารจัดการ เป็นวิธีการยกเลิกรัฐมิให้มาอยู่เหนือสังคม

^{๙๔} บี.อาร์.อัมเบดการ์, พระพุทธศาสนาแนวคิดเพื่อพัฒนาสังคมและการเมือง, พระราชบัญญัติเมธี (แปล), (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๔๔, ๔๕-๕๐, ๘๖.

^{๙๕} ปรีชา ช้างขวัญอิน, ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๐, ๓๗, ๘๘, ๙๐, ๙๑, ๑๐๓.

^{๙๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

เป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยอยู่ร่วมกัน สมาชิกทุกคนมีสิทธิตัดสินใจกำหนดนโยบาย มีบทบาทหน้าที่เสมอภาคเทียมกัน ซึ่งคุณสุรพงษ์ ชัยนามและท่านพุทธทาสได้แสดงความเห็นส่วนตัวไว้ว่า ลักษณะของสังคมสงฆ์ดังกล่าวเป็นประชาธิปไตยโดยสังคมนิยมอย่างสมบูรณ์^{๑๗} เจตนาของพระพุทธศาสนาย่อมเป็นสังคมนิยม พระพุทธเจ้ามีอุดมคติเป็นสังคมนิยม แต่วิธีปฏิบัติเป็นเผด็จการ... แม้กระทั่งอุดมคติของพระโพธิสัตว์ก็ต้องช่วยเหลือผู้อื่น แม้ชีวิตก็เสียสละได้ เพราะเห็นแก่สังคม^{๑๘} แม้ว่าจะมีนักวิชาการบางท่านแย้งว่าสังคมสงฆ์เป็นประชาธิปไตยและเป็นธรรมาธิปไตยก็ตาม^{๑๙} จึงกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาได้ต่อสู้แนวคิดทางสังคมและการเมืองผ่านกระบวนการทางศาสนาด้วยอาวุธที่ทรงพลัง คือ สู้ด้วยความจริง กล่าวคือ พระธรรมและพระวินัย ซึ่งก็เข้าทำนองลักษณะหลักการของคอมมิวนิสต์ที่ อาร์ เอ็น แครว์ฮันท์ ได้วิเคราะห์ไว้ว่า ศีลธรรมของลัทธิคอมมิวนิสต์นั้นมีอยู่จริงแน่นอน เพียงแต่ศีลธรรมที่แท้จริงนั้นจะต้องอยู่เหนือกลุ่มชนชั้นวรรณะ เรากล่าวว่าหลักศีลธรรมของเรา คือ อะไรก็ได้ที่ช่วยทำลายหรือกำจัดสังคมที่รัดนาทาเร้นกดขี่ขูดรีดเอารัดเอาเปรียบแบบเก่า และพร้อมช่วยปกป้องยกย่องเชิดชูผู้ชนอาบเหงื่อต่างน้ำทั้งหลาย...^{๒๐}

จากเหตุผลลักษณะของพระพุทธศาสนาดังที่กล่าวมา แนวคิดไหนจะเป็นความจริงก็ต้องพิสูจน์กันที่ข้อมูลหลักฐาน ข้ออ้างเหตุผล การปฏิบัติและผลลัพธ์ที่ปรากฏ ซึ่งก็จะเป็นเรื่องยืนยันคำตอบได้ว่า แนวคิดพระพุทธศาสนาเป็นสังคมนิยมหรือไม่ มากน้อยเพียงใด นั่นจึงเป็นคำถามที่ทำให้ผู้วิจัยใคร่ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาทว่ามีแนวคิดทฤษฎีหรือหลักคำสอนและระบบ ระเบียบ โครงสร้างการปกครองใดบ้างที่มีส่วนคล้ายคลึงหรือเป็นแนวคิดของสังคมนิยมหรือลักษณะเหตุผลทำที่ใด บทบาทหน้าที่และเป้าหมายอย่างไรที่จะยืนยันว่าเป็นแนวคิดสังคมนิยม การจะระบุว่าเป็นหรือไม่เป็นแนวคิดสังคมนิยมมีหลักเกณฑ์พิจารณาตัดสินกันอย่างไร แนวคิดสังคมนิยมที่ปรากฏใน

^{๑๗} สุรพงษ์ ชัยนาม, มาร์กซ์และสังคมนิยม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ: สยาม, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๓-๑๓๕.

^{๑๘} พุทธทาสภิกขุ, ธัมมิกสังคมนิยม, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, ๒๕๔๘), หน้า ๓๐-๓๓, ๑๐๒, ๑๔๔.

^{๑๙} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๒๐} R.N.Carew Hunt, The Theory and Practice of Communism, ฉันทิมา อ่องสุรักษ์ (แปล), วิเคราะห์ลัทธิคอมมิวนิสต์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

พุทธปรัชญาได้ก่อให้เกิดผลลัพธ์ คุณประโยชน์และโทษหรือไม่อย่างไร เป็นแนวคิดที่เหมือนและแตกต่างจากแนวคิดของนักสังคมนิยมในอดีตและในปัจจุบันนี้นักน้อยอย่างไร มีเงื่อนไข มีข้อจำกัดหรือขอบเขตเนื้อหากว้างมากน้อยอย่างไร แนวคิดเหล่านั้นเกิดขึ้นจากเหตุผลและภายใต้อิทธิพลของสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมใดหรือไม่ จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันได้หรือไม่และมากน้อยเพียงใด อีกทั้งจะเป็นแนวทางเพื่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยต่อยอดสำหรับผู้สนใจในโอกาสต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดสังคมนิยมของคาร์ล มาร์กซ์

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดสังคมนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์แนวคิดสังคมนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาทผ่านกรอบแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์

๑.๓ ขอบเขตและวิธีการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้ไม่ได้ประสงค์จะศึกษาแนวคิดสังคมนิยมแบบมาร์กซ์เพื่อเปรียบเทียบกับแบบพุทธเถรวาท แต่ต้องการศึกษาแนวคิดสังคมนิยมแบบพุทธเถรวาทโดยใช้กรอบแนวคิดสังคมนิยมแบบคาร์ล มาร์กซ์มาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ เนื้อหาส่วนที่ว่าด้วยแนวคิดสังคมนิยมแบบคาร์ล มาร์กซ์จะศึกษาจากผลงานของคาร์ล มาร์กซ์ เนื้อหาส่วนที่ว่าด้วยสังคมนิยมแบบพุทธจะศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ แนวคิดสังคมนิยมของคาร์ล มาร์กซ์เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ แนวคิดสังคมนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอย่างไร

๑.๔.๓ เมื่อนำแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์มาเป็นกรอบวิเคราะห์แนวคิดสังคมนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาทผลจะออกมาเป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ แนวคิดสังคมนิยม ได้แก่ แนวคิดทางปรัชญาสังคมและการเมืองที่เสนอว่าสังคมสำคัญกว่าปัจเจกบุคคล ดังนั้น ในการออกแบบหลักการสำหรับใช้ในการจัดระเบียบสังคมจะต้องคำนึงถึงสังคมมากกว่าปัจเจกบุคคล

๑.๕.๒ พุทธปรัชญาเถรวาท ได้แก่ ปรัชญาทางพุทธศาสนาที่คิดหรือตีความออกมาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่น ๆ ของนิกายเถรวาท

๑.๕.๓ พุทธสังคมนิยม ได้แก่ แนวคิดสังคมนิยมที่มีลักษณะ วิธีการ รูปแบบหรือเป้าหมายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงกำหนดหรือออกแบบเป็นหลักปฏิบัติในสังคมของพระองค์เอง

๑.๕.๔ อุบาสก อุบาสิกา ได้แก่ บุคคลที่ประกาศตนว่ามีความศรัทธาเลื่อมใสและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

๑.๕.๕ ฆัมมิกสังคมนิยม ได้แก่ สังคมที่ยึดถือหลักธรรมะเป็นใหญ่ในการปกครองหรือการอยู่ร่วมกันและการดำเนินชีวิต ทั้งยังเป็นหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินทางจริยธรรมว่าดีชั่ว สูงต่ำ คำขาวของคนในสังคม

๑.๕.๖ สังคมสงฆ์ ได้แก่ พระสาวกหรือพระสงฆ์ที่ได้รับการอุปสมบทและยินยอมโดยสมัครใจที่จะปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า

๑.๕.๗ นักสังคมนิยม ได้แก่ บุคคลที่มีแนวคิดมุ่งสร้างประโยชน์สุขต่อสังคมส่วนรวมหรือบุคคลอื่นมากกว่าประโยชน์ตน ให้ความสำคัญ ปกป้องและเคารพสิทธิของสังคมส่วนรวมมากกว่าสิทธิส่วนปัจเจกบุคคล

๑.๕.๘ สังคมโลกิยะ ได้แก่ วิถีแห่งสังคมชาวบ้านที่มีเป้าหมายของชีวิตเพื่อกิน กาม เกียรติ อันแสดงนัยยะถึงการมุ่งแสวงหาวัตถุผลผลิตหรือปัจจัย ๔ และสถานะทางสังคมมี ลาภ ยศ สรรเสริญ เป็นต้น

๑.๕.๙ สังคมโลกุตระ ได้แก่ วิถีแห่งสังคมนักบวชที่มีเป้าหมายของการลดละกิเลส ตัณหา มุ่งขัดเกลากิเลสเพื่อความหลุดพ้นหรือมีความอิสระจากอิทธิพลหรือการถูกครอบงำทั้งปวง

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ สมภาร พรหมทา ได้อธิบายว่า สังคมคอมมิวนิสต์เป็นสังคมที่ตั้งขึ้นมาจาก สังคมทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจ ศีลธรรมและสติปัญญาของสังคมเก่า สังคมเก่าเปรียบได้กับ มดลูกที่ให้กำเนิดสังคมคอมมิวนิสต์ เมื่อจะสร้างสังคมใหม่ สิ่งที่จะต้องทำลายไม่ใช่ เครื่องจักรและความรู้วิชาการก้าวหน้า หากแต่คือตัวระบบที่ใช้สิ่งเหล่านี้เพื่อจุดมุ่งหมายที่ ไม่ยุติธรรม เราต้องแยกให้ออกว่าอะไรคือสิ่งที่ต้องคงไว้ อะไรคือสิ่งที่ต้องกำจัดออกไป เช่น ระบบการแบ่งปัน เป็นต้น ในคอมมิวนิสต์สรุปได้ว่า คนแต่ละคนได้ทำงานเต็มตาม ความสามารถ แล้วได้รับผลตอบแทนตามความจำเป็น^{๒๑}

๑.๖.๒ เอ็งเกลส์ และเลนิน ได้มองศาสนาที่แท้จริงว่า หลักศีลธรรมของลัทธิ คอมมิวนิสต์มีแน่นอน พวกนายทุนกล่าวหาเราชาวคอมมิวนิสต์ว่าไม่ยอมรับนับถือหลัก จริยธรรมใด ๆ นี่เป็นวิธีปิดกั้นกรรมกรและชาวนาจากความจริงวิธีหนึ่ง...หลักศีลธรรมที่มี อยู่ย่อมเป็นหลักศีลธรรมของชนชั้นนายทุนเสมอ คือ ช่วยทำให้การครอบงำและการแสวงหา ประโยชน์ของชนชั้นปกครองแลดูชอบด้วยเหตุผล หรือไม่ก็ทำหน้าที่เป็นตัวแทนปกป้องของ การปฏิวัติในทันทีที่ชนชั้นนายทุนมีพลัง แต่ศีลธรรมที่แท้จริงของมนุษย์จะต้องอยู่เหนือ ปฏิปักษ์ระหว่างชนชั้น ซึ่งจะมีได้ก็ต่อเมื่อสังคมได้ล่วงเข้าสู่ขั้นที่ปราศจากความขัดแย้ง ระหว่างชนชั้นแล้ว เรากล่าวว่า หลักศีลธรรมของเรา คือ อะไรก็ได้ที่ช่วยทำลายกำจัดสังคม ริคณาทุนเร้นกดขี่ขูดรีดเอารัดเอาเปรียบแบบเก่า และพร้อมกับช่วยปกป้องเชิดชูผู้ขยันอาบเหงื่อต่างน้ำทั้งหลาย...^{๒๒}

๑.๖.๓ ชาญ กรัสนัยบุระ กล่าวลักษณะอุดมการณ์ของนักสังคมนิยมว่า ระบบอบ กรรมสิทธิ์เกิดขึ้นแล้ว การแบ่งแยกระหว่างความมั่งคั่งกับความจนและการกดขี่ขูดรีดระหว่าง มนุษย์ด้วยกันก็เกิดขึ้นเป็นเงาตามตัว...สังคมมนุษย์ก็เริ่มเข้าสู่ระบบชนชั้น ปราชญ์ผู้มี เมตตาจิตก็พยายามที่จะช่วยค้นหาทางออก และได้พบวิถีทางอันนำไปสู่การปลดปล่อยโซ่ ตรวนพันธนาการที่ผูกมัดเพื่อนมนุษย์ ปรับปรุงสังคมให้ถูกต้องทำนองคลองธรรม เพราะ เหตุนี้ความคิดนักสังคมนิยมก็บังเกิดขึ้น เพราะท่านเหล่านั้นเชื่อว่า ชนชั้นมีอยู่ใช่ว่าจะเป็น

^{๒๑} สมภาร พรหมทา, ปรัชญาสังคมและการเมือง, หน้า ๑๑๐-๑๑๓.

^{๒๒} R.N.Carew Hunt, *The Theory and Practice of Communism*, ลันทิมา อ่องสุรักษ์ (แปล), วิเคราะห์ลัทธิคอมมิวนิสต์, หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

เพราะพรหมลิขิตหรือสวรรค์สาปก็หาไม่ ในเมื่อปรากฏการณ์ในยุคธรรมนั้น มันถูกสร้างขึ้นมาจากด้วยน้ำมือของมนุษย์ ในทำนองเดียวกันมันก็ต้องได้รับการแก้ไขให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมด้วยน้ำมือของมนุษย์เช่นเดียวกัน... นักสังคมนิยมที่แท้จริงเป็นผู้มีมนุษยธรรมเปี่ยมไปด้วยเมตตาและความเสียสละ พวกเขาอดทนดูไม่ได้ต่อสภาวะสังคมอันเต็มไปด้วยความเหลื่อมล้ำต่ำสูงและอธรรม ไม่อาจนิ่งเฉยดูตายชีวิตเพื่อนมนุษย์ที่อดอยากยากไร้และสิ้นหวัง^{๒๓}

๑.๖.๔ **ศุรพงษ์ ชัยนาม** ได้กล่าวลำดับขั้นสุดท้ายของสังคมนิยมไว้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องรัฐและการเลิกรัฐกับเรื่องของเอกสิทธิ์ในการออกเสียงเลือกตั้งอย่างทั่วถึง... การมีอยู่ของรัฐเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นถึงการมีอยู่ของความตึงเครียด โดยที่รัฐมีฐานะอยู่เหนือสังคมและแยกตัวออกจากสังคมส่วนรวม การป้องกันมิให้รัฐมีอำนาจเหนือสังคมและเหนือสมาชิกส่วนรวม โดยให้สมาชิกทุกคนในสังคมมีสิทธิออกเสียงในการกำหนดนโยบาย สามารถมีเสียงควบคุมการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของสังคม สมาชิกทุกคนในสังคม มีอำนาจอิทธิพลเหนือความเป็นอยู่ของตนอย่างจริงจัง โดยร่วมกันปกครองสังคมตนเองแทนที่การมอบอำนาจการปกครองให้กับผู้แทนของตน ทั้งหมดย่อมเป็นวิธีการยกเลิกรัฐหรือเลิกล้มฐานะอำนาจของรัฐมิให้อยู่เหนือสังคม...สมาชิกทุกคนในคอมมูน ต่างมีบทบาทหน้าที่ที่เสมอภาคเทียมกัน ร่วมกันตัดสินใจดำเนินนโยบายในทุกด้าน และนั่นเป็นประชาธิปไตยสังคมนิยมอย่างสมบูรณ์^{๒๔}

๑.๖.๕ **คาร์ล มาร์กซ์** ได้ค้นพบกฎความจริงของวิวัฒนาการทางสังคม และได้ทำนายเอาไว้ว่า จะช้าหรือเร็วในที่สุดแล้วสังคมจะเดินไปสู่ระบบสังคมนิยมอย่างเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ

๑. **สังคมดั้งเดิม (Primitive Society)** คือ สังคมเครือญาติครอบครัวที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตร่วมกันและช่วยเหลือกัน ไม่มีการแบ่งเป็นชนชั้นและไม่มีการขูดรีด อีกทั้งยังไม่มีรัฐ

๒. **สังคมทาส (Slavery)** สังคมที่ทาสเป็นเพียงเครื่องจักรในระบบการผลิต

๓. **สังคมศักดินา (Feudalism)** สังคมเจ้าทาสกลายมาเป็นขุนนางเจ้าของที่ดิน

^{๒๓} ชาญ กรัสนัยบุระ, ประวัติวิวัฒนาการความคิดสังคมนิยม, หน้า ๔๘-๕๐.

^{๒๔} ศุรพงษ์ ชัยนาม, มาร์กซ์และสังคมนิยม, หน้า ๑๓๓-๑๓๕.

๔. สังคมนายทุน (Capitalism) สังคมพ่อค้านายทุนที่ค้าขายแข่งขันทำกำไร

๕. สังคมนิยม (Socialism) ปัจจัยการผลิตได้เปลี่ยนมือจากนายทุนมาเป็นของชุมชน ทุกคนจึงเป็นผู้ใช้แรงงานและได้ค่าตอบแทนตามความสามารถ^{๒๕}

๑.๖.๖ คาร์ล มาร์กซ์ ได้แสดงแนวคิดไว้ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งหมด ล้วนเป็นกระบวนการต่อสู้ขัดแย้งกันทางชนชั้นด้วยจุดประสงค์เพียงเพื่อการครอบครองวัตถุหรือผลิตผล เป็นประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ทางชนชั้นระหว่างนายทุนและทาส คนชั้นปกครองและคนชั้นต่ำ ขุนนางและไพร่ นายทุนและช่างรับจ้างกรรมกร หรืออีกนัยหนึ่งคือผู้กดขี่และผู้ถูกกดขี่ ซึ่งต่างก็ดำรงอยู่ในสถานะตรงกันข้ามต่ออีกฝ่ายหนึ่ง และดำเนินการต่อสู้มีทั้งปรากฏชัดและไม่ปรากฏชัดโดยมิหุคว่าง^{๒๖}

๑.๖.๗ คาร์ล มาร์กซ์ ได้เน้นลักษณะการปกครองหรือการบริหารของรัฐไว้ว่า ให้ยกเลิกกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินทั้งหมดมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เก็บภาษีรายได้สูงเข้ารัฐ ยกเลิกการรับมรดก ยึดทรัพย์สินของพวกกบฏ รวบรวมสินเชื้อให้อยู่ในอำนาจหน้าที่ของรัฐ เชื่อมทางคมนาคมและการขนส่งเข้าสู่รัฐ ขยายโรงงานและเครื่องมือแรงฟืนฟูดินรกร้างว่างเปล่า ขยายหน้าที่ความรับผิดชอบไปสู่กรรมกรอย่างเท่าเทียมกัน ทำการผสมผสานอุตสาหกรรมเข้ากับเกษตรกรรม ค่อย ๆ ทำลายภาวะความแตกแยกต่าง ๆ ระหว่างเมืองและชนบท จัดการศึกษาเสรีแก่เยาวชนโดยโรงเรียนของรัฐ ยกเลิกแรงงานเด็ก ในโรงงาน ปรับการศึกษาให้สอดคล้องต่อการผลิตทางอุตสาหกรรม^{๒๗}

๑.๖.๘ พุทธศาสนิกชน กล่าวว่า ทุกศาสนาในโลกนี้เป็นสังคมนิยม ไม่ใช่ประชาธิปไตยอันนิยม ทุกศาสนาพระศาสดาต้องการให้ยึดหลักสังคมนิยม เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนาแล้วจะยังเป็นสังคมนิยม ไม่มีใครเอาส่วนเกิน เอาแต่เท่าที่จำเป็นหรือพอดี เพื่อว่าส่วนที่เหลือจากนั้นจะได้ตกไปเป็นของสังคม พระมีผ้าไม่เกิน ๓ ผืน บาตร ๑ ใบ ภูฏิกว้างเพียง ๗ ฟุต ยาว ๑๒ ฟุต เน้นสันโดษแสวงหาบริโภคนิยมเท่าที่จำเป็น เจตนาของพระพุทธศาสนาแล้วยอมเป็นสังคมนิยม ตถาคตเกิด

^{๒๕} Karl Marx and Frederick Engels, *The German Ideology*, pp. 7-9.

^{๒๖} คาร์ล มาร์กซ์, เฟรดริค เองเกิลส์, คำประกาศแห่งความเสมอภาค, องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (แปล), (กรุงเทพฯ :เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๒๗} Karl Marx and Frederick Engels, *Selected Works*, Vol.1, pp. 126-127.

ขึ้นมาในโลกนี้ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ ไม่ใช่เพื่อใครคนใดคนหนึ่ง และไม่ใช่เพื่อตัวท่านเอง พระพุทธเจ้ามีอุดมคติเป็นสังคมนิยม แต่วิธีปฏิบัติเป็นเผด็จการ กิจกรรมในคณะสงฆ์ก็เลยมีหลักการเป็นอย่างนั้นหมด แม้กระทั่งอุดมคติของพระโพธิสัตว์ก็ต้องช่วยเหลือผู้อื่น แม้ชีวิตก็สละได้เพราะเห็นแก่สังคม^{๒๔}

๑.๖.๕ โสภณ ศรีภักษดาพร ได้กล่าวไว้ว่า สังคมสงฆ์ เป็นสังคมที่พระพุทธองค์จัดตั้งขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นกลุ่มชนที่ได้ศึกษาไตรสิกขา มีศีล สมาธิ ปัญญา และพัฒนาตนจากปุถุชนมาเป็นอรหันต์ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีสมบูรณ์ มีเป้าหมายชีวิตที่มุ่งไปสู่ความพ้นทุกข์ความเป็นอิสระโดยตรง ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดคือวิมุตติหรือพระนิพพาน^{๒๕}

จากการทบทวนเอกสารในเบื้องต้น นักวิชาการทั้งหลายได้พูดถึงแนวคิดทั้งส่วนที่เป็นสังคมนิยมและประชาธิปไตยซึ่งยังขัดแย้งหาข้อยุติไม่ได้ ต่างก็ให้เหตุผลแตกต่างกันไป แต่ก็ดูเหมือนมีงานเขียนหลายท่านที่เชื่อว่าพระพุทธศาสนาเป็นสังคมนิยม เพียงแต่เนื้อหาข้อมูลยังไม่เป็นระบบครอบคลุมมากพอ เป็นเพียงแค่วิจารณ์โดยภาพกว้างหรือพูดเพียงบางประเด็นที่ชอบ เช่น สังคมสงฆ์ในบางแง่มุมเท่านั้น ดังนั้น เพื่อความชัดเจนของข้อมูลและหลักฐานยืนยัน ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเฉพาะแนวคิดสังคมนิยมที่ปรากฏในพระพุทธปรัชญาเถรวาทว่ามีอยู่จริงหรือไม่ มีมากน้อยและน่าเชื่อถือเพียงใด โดยจะมุ่งเน้นศึกษาค้นหา รวบรวม จัดกลุ่ม แบ่งประเภท เชื่อมโยงเปรียบเทียบ วิเคราะห์แยกแยะความเหมือน ความต่างของกรอบแนวคิด เพื่อจะชี้ให้เห็นแนวคิดสังคมนิยมในรูปแบบของพระพุทธศาสนาว่ามีลักษณะอย่างไร จะเป็นแนวคิดสังคมนิยมที่เราเข้าใจกันหรือไม่อย่างไร

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) มุ่งรวบรวมศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากหลายแหล่ง แบ่งประเภทได้ ดังนี้

^{๒๔} พุทธทาสภิกขุ, ธัมมิกสังคมนิยม, หน้า ๓๐-๓๓, ๑๐๒, ๑๔๔.

^{๒๕} โสภณ ศรีภักษดาพร, ความคิดเรื่องมนุษย์ในพุทธปรัชญา, หน้า ๑๘๗.

๑.๗.๑ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้ารวบรวมเอกสารต้นฉบับของแนวคิดทฤษฎีสังคมและการเมืองของนักสังคมนิยม โดยเน้นผลงานของคาร์ล มาร์กซ์ เป็นหลัก เช่น The Communist Manifesto, The Capital เป็นต้น พร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีสังคมนิยมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถาและฎีกาต่าง ๆ และหนังสือผลงานวิจัย บทความวิเคราะห์วิจารณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับแนวคิดสังคมนิยม

๑.๗.๒ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์วิจารณ์แนวคิดทฤษฎีสังคมนิยม จัดลำดับแบ่งกลุ่มประเภท ชนิด ลักษณะ เปรียบเทียบความแตกต่าง หลักการและเกณฑ์ตัดสินของแนวคิดสังคมนิยม ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และผลลัพธ์ที่ปรากฏ อิทธิพลของแนวคิดและการยอมรับจากนักสังคมนิยมในอดีตและปัจจุบันมากน้อยเพียงไร มีข้อดีและข้อเสีย เจื่อนใจข้อจำกัดที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันมากน้อยเพียงใด พร้อมทั้งขอคำปรึกษาแนะนำจากผู้รู้ และเข้าร่วมฟังสัมมนาในประเด็นด้านการเมืองการปกครอง เพื่อหามุมมองแนวคิดที่หลากหลายมิติ และเขียนอธิบายเพิ่มเติมขยายเนื้อหาในประเด็นที่ไม่ชัดเจนให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๑.๘. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบแนวคิดสังคมนิยมแบบคาร์ล มาร์กซ์
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบแนวคิดสังคมนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๘.๓ ทำให้เข้าใจแนวคิดสังคมนิยมในพุทธปรัชญาได้ลึกซึ้ง ด้วยการวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์